

K/1-

ÁLLAMI ELLENŐRZÉS

AZ

ÉLETBIZTOSÍTÁS TERÉN.

TECHNIKAI MEGJEGYZÉSEK A »MAGÁN BIZTOSÍTÁSI VÁLLALATOKRÓL«
SZÓLÓ TÖRVÉNYJAVASLAT ELŐADÓI TERVEZETÉHEZ.

IRTA

ALTENBURGER GYULA

KÜLÖNLENYOMAT A »KÖZGAZDASÁGI SZEMLE« 1898. ÉVI III. FÜZETÉBŐL.

BUDAPEST

PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG.

1898.

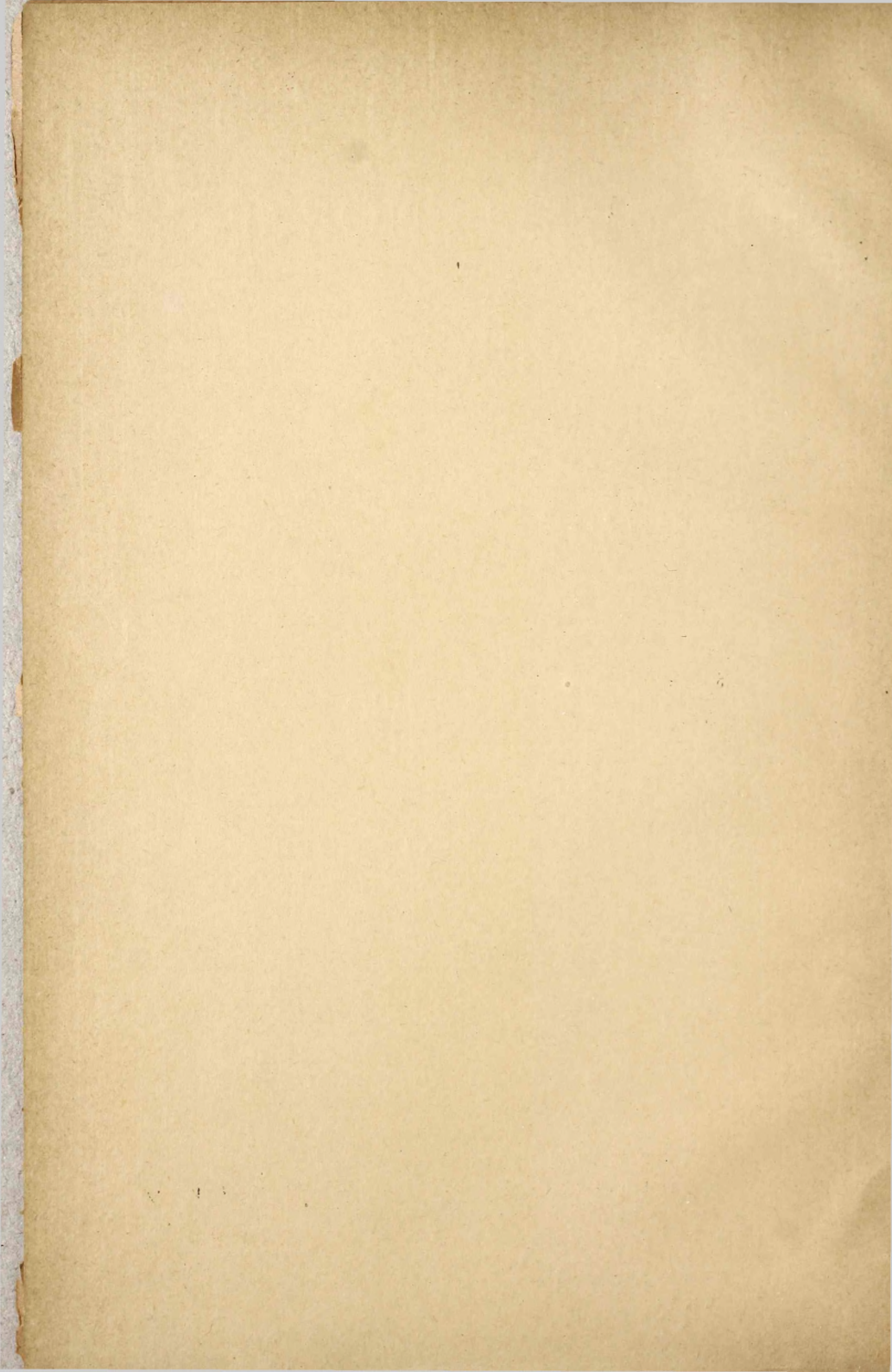
0 368.9
898

Altenbürger

Allami ellenőrzés a biztosság terein

11. 796

11796

M. KÖZGAZD. EGYETEM
Sa-11571
S. M. K. SZEMLE
8

ÁLLAMI ELLENŐRZÉS

AZ

ÉLETBIZTOSÍTÁS TERÉN.

TECHNIKAI MEGJEGYZÉSEK A »MAGÁN BIZTOSÍTÁSI VÁLLALATOKRÓL«
SZÓLÓ TÖRVÉNYJAVASLAT ELŐADÓI TERVEZETÉHEZ.

IRTA

ALTENBURGER GYULA

KÜLÖNLENYOMAT A »KÖZGAZDASÁGI SZEMLE« 1898. ÉVI III. FÜZETÉBŐL.

BUDAPEST

PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG.

1898.

MAGYAR KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI EGYESÜLET
KÖNYVTÁRA

368.9 (439)
898

1965

1985

2009 JÚN

A BUDAPESTI KERESK. ÉS
IPARKAMARA KÖNYVTÁRA.

Növedék napló

4. 1919 165

A magán biztosítási vállalatokról szóló törvényjavaslat előadói tervezetéhez, melyet dr. Beck Hugó készített az igazságügyminiszter megbízásából, sokan szóltak már hozzá, vita tárgyát képezte a Magyar Jogászegyletben, a Magyar Közgazdasági társaságban és egyébütt, részletesen foglalkoztak vele az érdekelt szakkörök is, de mind e discussiók vég-eredménye azonban eddigelé tudtommal az, hogy a tervezet szerzője minden ellenjavaslatot visszautasított. Pedig, ha elfogadjuk is elvi álláspontját, a tervezet egy némely intézkedése okvetetlenül megváltoztatandó, ha nem akarunk olyan törvényt alkotni, mely nem maradhat egyéb mint írott betű, mert végrehajtása legyőzhetetlen nehézségekbe ütközik. Nem tudom mily irányú és tárgyú módosítások tétettek eddigelé a tervezeten, mert hivatalos törvényjavaslat még a képviselőház elé nem terjesztetett, sem más formában nem publikáltatott, azért csak a tervezet eredetijével foglalkozom s a jelen tanulmányban csakis azon pontokra terjeszkedem ki, melyek az életbiztosítás technikája szempontjából hívják ki a kritikát. Teljesen egyetértek a javaslat intencziójával, mely odairányul, hogy a szabad verseny megakadályozása nélkül ellenőrizze az állam a biztosító vállalatok működését különösen oly irányban, hogy meglegyenek teljes épségükben mindazok a garanczionális alapok, melyek a vállalatok fizetőképességét biztosítani vannak hivatva.

Ezen intenczió keresztülvitele a javaslatban azonban épen nem mondható szerencsésnek, a minek főoka abban rejlik, hogy a javaslat szerzője nem tudott magának határozott és szabatos fogalmat alkotni a díjtartalék *technikai* lényegéről, a mely annak jogi természetével, a mint látni fogjuk, szoros összeköttetésben áll, s ilyformán nem is tudott

kibontakozni abból a dilemmából sem, hogy a díjtartalékok számításának alapelveit a vállalatok maguk választhassák, de a díjtartalékok végösszegét mégis az állami biztosítási hivatal állapítsa meg. A javaslat általános indokolásának idevágó része szinte kínos benyomást kell hogy keltsen a szakértő olvasóban, mert telve van ellenmondásokkal. Nézetem szerint ennek a dilemmának más megoldása nincs is, nem is lehet, mint az: bizzuk az állami biztosítási hivatalra annak elbírálását, vajjon a vállalat által *kilátásba vett* alapelvek megfelelnek-e a tényleges viszonyoknak s ruházzuk fel az állami hivatalt necsak a veto jogával, hanem azzal a hatalommal is, hogy azon esetben, ha a vállalat által használt halandósági tábla és kamatláb nem felelnek meg a tényleges viszonyoknak, hanem ezeknél kedvezőbbek (kisebb halandóság, magasabb kamatláb) vagy pedig a díjtartalékok formális kiszámításánál követett módszer (mert *ez* a fontos, nem a nettodíj) nem nyújt elég garanciát a becslés helyességére nézve, rákényszeríthesse a vállalatokat a helyesekül felismert alapelvek követésére. Ez az intézkedés talán illiberálisnak látszik, de nem az. A tapasztalatból tudjuk, hogy a mi életbiztosító vállalataink nem fektetnek elég súlyt arra, hogy saját üzletüket részletesen, egészen megismerjék. A halandósági és egyéb viszonyok, melyek az üzleti eredményeket befolyásolják, bár évről-évre hullámvázásoknak vannak alávetve, nagyjában mégis törvényszerűek; ezen törvények ismerete *szükséges* ahhoz, hogy a díjtartalék nagyságát helyesen becsülhessük meg s ilyformán a vállalatok pénzügyi állapotáról helyes képet alkothassunk magunknak. Mert nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy az életbiztosítási díjtartalékokat abszolút biztossággal *kiszámítani* nem lehet, mindig csak *becslésről* lehet a szó s hogy egyforma fontossága van úgy annak, mily *alapon* eszközöljük ezt a becslést, mint annak, hogy adott alapon helyesen végezzük-e a formális kiszámítást. Ha a vállalatok maguk nem törekszenek annak elbírálására, vajjon a becslés segédeszközei megfelelők-e vagy nem, akkor az állami ellenőrző közegnek kell ezt tennie, mert főfeladata épen az, hogy helyesen ítélje meg a vállalatok pénzügyi állapotát s mutassa meg esetleg, hogy hol a baj, miként kel rajta segíteni. A javaslat az állami biztosítási hivatal kötelességévé teszi ezért, hogy ezt a formális

kiszámítást évről-évre minden vállalat üzletére nézve végezze. Ez a gyakorlatban teljesen kivihetetlen, de époly fölösleges is.

Nem nehéz dolog arról meggyőződni, hogy ez a rendelkezés teljesen kivihetetlen, ha egy pillantást vetünk mind-ama nélkülözhetetlen munkákra, melyek a díjtartalékok formális kiszámítása előtt végzendők. Természetes dolog, hogy ezen munka végeztetéséhez okvetetlenül szükséges a vállalat életbiztosítási állagának teljes ismerete, összes részleteiben, azaz minden egyes biztosításra vonatkozólag tudni kell: mily összegről szól, mily módozat szerint köttetett, ismerni kell a biztosított korát a belépéskor, a belépés idejét stb. stb. De tudni kell azt is, hogy a talán százezrekre menő kötvényszámok közül melyek vannak érvényben — s ha a kiszámításnak kötelező jelleget akarunk tulajdonítani, nem marad egyéb hátra, mint az összes töröltékül jelentett számok mindegyikénél meggyőződni arról, vajjon tényleg nincs-e mégis érvényben a biztosítás. Mert vagy bizalommal vagyunk a vállalatok iránt, vagy nem. Ha nem vagyunk bizalommal működésük iránt, mi sem áll közelebb, mint azt feltenni, hogy a díjtartalékok formális kiszámításánál épen azon biztosításokra nincsenek tekintettel, melyek individuális díjtartaléka a legnagyobb volna. Csak száz kis (ezer forintos) biztosítást kell p. kihagyni a lajstromokból olyat, melyek biztosított tőkéje a legközelebbi jövőben válik esedékessé, hogy a hiány már is közel százezer forintra rugjon. Ily módon évek munkája volna csak az *előkészítése* annak, hogy a díjtartalékok formális kiszámításához foghatnánk. És mily óriási munkát igényelne ez a kiszámítás maga! A Magyarországon működő vállalatok legalább is húsz különböző halandósági táblával dolgoznak. Ezek mindegyike s esetleg még különféle kamatlábak alapján is előbb ki kellene számítani azokat az összes — kötetekre menő — segédszámokat, melyek a díjtartalékszámításhoz szükségesek még ha a legpraktikusabban, nagy csoportokban számítjuk is ki ezeket. Honnan vennők azt a sok válogatott munkaerőt, a mi ehhez szükséges volna? Mert nemcsak a tisztán materiális munkákat végző segédszemélyzet nővé ki magát légióvá, hanem a szakképzett munkaerőknek is nagy számára volna szükség, a kiket előteremteni sem tudunk, ha csak nem létesítünk valamelyik főiskolánkon külön e czélból szaktanfolyamot.

S mindez csak oly formális munka kedvéért volna szükséges, mely teljesen nélkülözhető, mert a formális számítások *ellenőrzése* ily nagy apparátus nélkül is keresztülvihető rövid idő alatt, a megbízhatóság összes kritériumaival.

Nem vág e czikk keretébe annak a leírása, mily módon végezhető és végzendő ez az ellenőrzés, elég, ha arra utalok, hogy még az osztrák »Departement für Privatversicherung«, — a mely pedig ugyancsak messzemenő ellenőrzést gyakorol, — sem ment el a javaslat kontemplálta intézkedésig, hanem teljesen elégségesnek találta a formális számítások sommás ellenőrzését.

Az állami biztosítási hivatalra amúgy is várnak nagyfontosságú egyéb feladatok is, különösen a statisztika terén. Nem mondom újat, ha azt mondom, hogy a magyar biztosítottak halandósági viszonyait nem ismerjük. Ezek ismerete nélkül pedig az állami ellenőrzés — bármily nagy apparátussal és bármily policziális szellemben működnek is — egyszerűen mondva, nem ér semmit. Nem akarom azt mondani, hogy ezek ismerete egymagában elégséges volna, nagyon sok dolog vág még ide: az üzletszerzés költségei, a biztosítottak nyereményrészesedése és mindazok az egyéb viszonyok, melyek az egyes vállalatoknak az individualitás jellegét kölcsönzik. Nincs az a sablón, mely ráillenék az összes vállalatokra s az állami biztosítási hivatal feladata épp az, hogy ez individualitásokat tanulmányozza s intézkedéseiben, munkáiban, statisztikaiban juttasson helyet nekik. Ilyformán nemcsak nem fogja akadályozni a szabad versenyt, hanem *egészséges* fejlődését hathatósan elő is mozdíthatja. Bürokratikus, policziális szellemnek nem szabad e hivatalban uralkodnia, hanem vezetőjének át kell hatva lennie attól a gondolattól, hogy ez intézmény akkor és csak akkor felel meg igazán hivatásának, ha nem téveszti szem elől soha, hogy *valóságos* érdekellentét loyális biztosított és loyális biztosító között egyáltalán nem forog fenn. Ez az állítás talán paradoxnak látszik, de épen-séggel nem az. Nemcsak hogy egyformán érdekében áll biztosítottnak, mint biztosítónak, hogy az előbbi sokáig éljen, a gyakorlat mutatja, hogy éppen azok a biztosítási formák felelnek meg leginkább a közönség igényeinek, melyeket a vállalatok saját érdekükben művelnek előszeretettel, a vegyes biztosításokat értem, melyek a vállalatokat megóvják az előre-

haladt életkorok többé-kevésbé ismeretlen halandóságának esetleges veszélyétől, a biztosítottnak akkor, midőn haláluk esetéről legtöbbszörre nem kell már gondoskodniok, még életükben juttatnak tőkét kezeikhez és last not least lehetővé teszik nem normális kockázatot jelentő egyének biztosítását¹⁾ Érdekelletét keresni abban, hogy a vállalat nyereségre törekszik, a mely nyereséget a biztosítottnak kell megfizetnie, nem lehet; ha ezt akarnók, akkor sem a kereskedelmet, sem az ipart nem volna szabad pártolnunk, loyális vállalatról pedig nem tehetjük fel, hogy évi nyereségét azon szükséges és nélkülözhetetlen garanciák rovására növelné, melyek saját életképességének elengedhetetlen feltételét képezik.

Az állami ellenőrzés éppen csak azért szükséges, hogy egyrészt a vállalatok loyálisát bírálja el, másrészt pedig pártatlanul és objektíve ítélje meg, hogy azok a segéd-eszközök, a melyek a garanciális tőkék megbecsülésénél használatnak, nem választattak-e kielégítően nem indokolható optimizmussal, vagyis más szavakkal, hogy a vállalat individualitásának megfelelnek-e vagy sem.

Ezeknek a kritériumoknak kell irányadóknak lenniök akkor is, ha a fuzió megengedhetőségének elbírálásáról van szó. A díjtartalék, a mint az már a mondottakból is kitetszik, nagyon elasztikus fogalom s teljesen téves volna azt hinni, hogy egy vállalat inszolvens csak azért, mert egy bizonyos módszer és az eredetileg kilátásba vett s jóváhagyott alapelvek szerint kiszámított díjtartalék nincs meg teljes épségében. Kétségtelen, hogy ily vállalat nem nyújtja a garanciáknak oly mérvét, mint egy másik, mely az így megállapított díjtartalékokon kívül egyéb vagyonnal is rendelkezik, de inszolvenziájáról beszélni a vállalat individualitásának teljes, a legkisebb részletekre kiterjedő ismerete nélkül legalább is könnyelműség, ha tekintettel vagyunk arra, mily nagy kárt okoz egy biztosító vállalat bukása. Mert tegyük fel, — s a valóságban körülbelül így is van és lesz — hogy a díjtartalékok kiszámítása az ugynevezett nettó-díjmódszer

¹⁾ Ez utóbbi megjegyzésről tudom, hogy *elméletileg* sokan és részben joggal kifogásolják, de a gyakorlat nem czáfolja meg a mondottak helyességét, mert az anormális életék biztosítása elméletileg is helyes gyakorlati megoldást talán soha sem fog nyerni.

szerint történik helyes halandósági tábla és helyes kamatláb alapján. Ha a vállalatnak a díjtartalékon kívül *formálisan* egyéb vagyona nincs is, vagy ha a díjtartalékból valami hiányzik is, az életképesség elbírálásánál nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy akkor, ha a vállalat új üzletek szerzését beszünteti vagy más vállalatba beolvad, a díjpótlékok évente nagyon is hatalmas segítséget nyújtanak az üzlet lebonyolításához s esetleges hiányok fedezésére, — természetesen bizonyos határokig. Ezen viszonyok elbírálására csakis az állami biztosítási hivatal lehet illetékes, de *előírni törvényben* legfeljebb annyit lehet, hogy a fuzió az állami biztosítási hivatal engedélyétől tétetik függővé. Ez az engedély megadandó mindazon esetekben, a midőn a viszonyok olyanok, hogy a vállalat liquidációja a fennálló biztosítások érvényben tartásával keresztülvihető, s az egyesülés egészséges vállalattal történik; ezt a biztosítottak érdeke kívánja meg így, a kiknek esetleg nagy része teljesen elesnék a biztosítástól, ha fennálló biztosítása megszüntetnének. A fuzió keresztülvitele után is tanácsos volna a külön kielégítést s elszámolást előírni, főkép tudományos érdekből, hogy t. i. egyrészt elhaló üzletek viszonyai is tanulmányozhatók legyenek, a mire esetleg nagy szükség lehet, másrészt pedig, hogy megtétethessék az összehasonlítás a fuzió megengedése előtt eszközölt becslések s a később mutatkozó tényleges viszonyok között.

Az eddig előadottakból eléggé kitűnik, hogy a díjtartalék korántsem olyan fix, előre megállapítható összeg, a minőnek sokan, még szakemberek is, tekinteni szeretnék. Az egyes biztosítottaknak jogát a díjtartalékhoz ennél fogva nem is lehet csak amúgy pur et simple elismerni, dekretálni pedig azt, hogy bizonyos esetekben joguk volna a díjtartalékok reájuk eső részének visszafizetését követelni, annyit jelentene, mint egyeseket az összesség rovására előnyben részesíteni.

Tagadhatatlan tény, hogy a kötvény-visszaváltás kényes oldala a biztosítási szerződésnek. Nem tartozik ugyan ez a kérdés közvetlenül ide, mert a magánjog körébe vág, de mégis szükséges, hogy vele itt behatóan foglalkozzunk, mert a szóban forgó javaslat 11. §-ában idevágó intézkedést is foglal magában. Csak lapsus calaminak tekintetem volna az idézett szakasz utolsó bekezdésében foglalt azon intézkedést,

mely szerint az esetben, ha valaki fúzió folytán abbnahagyja biztosítását, csak az őt »a szerződés értelmében számításképen megillető díjtartalékhoz« tarthat igényt, ha a javaslat szerzője a jogászegyletben lefolyt vita alkalmából határozottan ki nem jelentette volna, hogy az idézett passzus teljesen megfelel intenciójának, s ha dr. Nagy Ferencz egyetemi tanár ugyancsak a vita folyamán nem jelentette volna ki a kereskedelmi törvénybe foglalt biztosítási anyagi jog két nagy hibája egyikéül, hogy nincsen benne határozottan kimondva, hogy »az életbiztosítási díjtartalék legyen valóban a biztosítotté«.

Sokat irtak már e témáról, egyebek között a svájci állami biztosítási hivatal is foglalkozott e kérdéssel.¹⁾ Nem lehet czélom, hosszas ismétlésekbe bocsátkozni, azért csak azon viszonyok megbeszélésére terjeszkedem ki, melyeket mások még szabatosan meg nem állapítottak s melyekből kiviláglik, hogy teljes lehetetlenség dr. Nagy Ferencz óhaj-tásának teljesítése.

Egyes biztosítások díjtartalékáról általánosságban beszélni nem lehet, mert a díjtartalék teljességében is csak megbecsülhető valami, a mely becslés csakis a nagy számok törvénye alapján eszközölhető s ki van zárva annak a jogsultsága, hogy egyes biztosításokra alkalmazzuk azon matematikai képleteket és alapelveket, melyek a biztosítások összessége után megkívántató díjtartalékok formális kiszámításához szükségesek. A viszonyok a díjak megállapításánál és a díjtartalékok megbecslésénél épenséggel nem azonosak; individualis díjról beszélhetünk azért, mert az ujonnan felvett biztosítottak tömege homogén, csupa egészséges emberből áll (legalább jogunk van feltenni, hogy így van); de nincs így akkor, a midőn a díjtartalékok megbecsléséről van szó. Itt nem állunk homogén tömeggel szemben, vannak itt teljesen egészséges és halálos beteg emberek, képviselve lesz az egészségi állapot mindenféle fázisa, megbecsülni csak a tömegnek, mint egésznek, halandósági viszonyait lehet, ennél-fogva a díjtartalékot is csak a biztosítások egész tömege számára lehet megállapítani, elosztani azonban, és pedig igazságosan elosztani az egyes biztosítottak között teljesen lehetetlen.

¹⁾ Bericht des eidg. Versicherungsamts über die privaten Versicherungs-Unternehmungen in der Schweiz im Jahre 1894. Bern, 1896.

A mondottakkal ellenmondásban látszik lenni sok biztosító vállalatnak a díjtartalék formális kiszámításánál követett praxisa, hogy t. i. a díjtartalék összegét az egyes biztosítások után kiszámított díjtartalékok összegezése által állapítják meg, de ez az ellenmondás csak látszólagos. Mert ezen számítások célja csak az, hogy az egész tömeg után megkívántató díjtartalék állapotassék meg s a nagy számok törvénye — minthogy a formális elosztásra megint összegezés következik — ezen eljárásnál érvényben marad. Nincs itt szó arról, hogy egyes biztosításokat ki akarjunk ragadni a tömegből, csak mint a tömeg részeit tekintjük s minthogy nem ismerjük az egészségi viszonyok miként való eloszlását, jogunk van — a becsléshez szükséges formális számítás céljaira — a tömeg homogeneitását szupponálni, de ez mindig csak szuppozíció és nem is akar egyéb lenni. Mihelyt azonban bárminemű részletezésről, kiválasztásról van szó, megszűnik ezen szuppozíció jogosultsága, épen azért, mert a kiválasztása maga az egyes részek heterogén voltára utal. Joggal beszélhetek például a gránit szilárdságáról, mint megállapítható mennyiségről, de ebből nem vonhatok következtetést az alkotó részek analog tulajdonságára, mert akkor már nincs gránittal dolgom, hanem földpáttal, csillámmal és kvarcczal, kiválasztott részekkel, melyek egymástól teljesen eltérő tulajdonságokkal bírnak.

Arról tehát, hogy a díjtartalék valóban a biztosítottaké legyen és pedig a mint a javaslat szerzője kontemplálta, és dr. Nagy Ferencz is óhajtja, az egyes biztosítások individuális díjtartaléka az egyes biztosítottak tulajdonát képezze, melyet úgyszólván csak kezelés céljából bíznak a vállalatokra, szó sem lehet. De nem lehet szó arról sem, hogy a díjtartalék a biztosítottak összeségeé legyen. Többször említettem már és tekintettel arra, hogy még a sakkörökben is fellelhető az ellentétes téves nézet, szükséges ismételen is hangsúlyozni, hogy a díjtartalékot tényleg, abszolút bizossággal kiszámítani nem lehet. A becslés pedig nagyon sokféle módon eszközölhető s csak annyit lehet némi — nem abszolút — jogosultsággal mondani, hogy megállapítható egy *minimum*, a melynél kisebb összegben megállapított díjtartalék egyéb alapok hiányában a vállalat bukására vezethet. A vállalatok azonban saját jól felfogott érdekükben rendszerint

és talán kivétel nélkül jóval magasabb összegekben állapítják meg díjtartalékaikat, mint a mekkora ez a minimum volna, illetve világosabban beszélve, nem alkalmazzák azokat a módszereket, melyek a formális számítás eredményeül erre a minimumra vezetnének. Azt eltiltani, hogy a díjtartalékok megállapítására oly módszer és oly segédeszközök választásának, melyek nagyobb garanciát nyújtanak a jövőre nézve, nem lehet, ennél fogva előfordulhatna az az eset, hogy két vállalatnál, melyek mindegyike egyformán törődik saját és ügyfeleinek biztonságával s melyek mindegyike egyforma biztosítási állaggal bír s egyenlő vagyonnal is rendelkezik, csak azzal a különbséggel, hogy az egyik mérlegében díjtartalékokat és külön tartalékokat tüntet fel, míg a másik e kettő összegét egy néven nevezi díjtartaléknak, a biztosítottak összessége tulajdonosa volna egy kisebb illetve nagyobb tőkének, jóllehet a szerződésekben különbség nincs és lényegileg mindkét vállalat teljesen azonos garanciákat nyújt.

Még egy fontos körülményt kell itt figyelembe vennünk. Vannak az életbiztosításnak oly formái is, melyek tisztán aleatorius jellegűek: a temporär haláleseti biztosítások, a túlélés esetén kötött biztosítások, az életeseti biztosítások az elhalasztott haláleseti biztosítások a halasztás idején belül stb. A díjtartalékok megbecslésénél ezeket is tekintetbe kell venni, — de meg lehet-e állapítani a biztosítottak tulajdonjogát ezen biztosítások díjtartalékaira? Ez már mégis csak a priori non sens volna.

Törvényben megállapítani oly dolgokat, melyek sem gyakorlati, sem elméleti jogosultsággal nem bírnak, nem szabad. A díjtartaléknak, mint oszthatlan és oszthatatlan egésznek, jogi természete még koránt sincs végleg megállapítva s nem is forog fenn annak szüksége, hogy tételes törvényben állapíttassék meg teljes általánosságban. Kivételnek e tekintetben akkor van helye, ha kivételes vagyis oly állapotok uralkodnak, hogy a biztosítási szerződés épsége forog veszélyben, a mikor a csőd fenyeget. Ily esetekre meg kell állapítani, hogy a díjtartalék nem mehet át a vállalat hitelezőinek tulajdonába, hanem mindenkor és csakis a biztosítottak szerződéses követelésének fedezésére fordítható. Ha a vállalat bukása bekövetkezett, akkor mehet csak át a díjtartalék a biztosítottak összességének tulajdonába, épen úgy, mint a vál-

latat egyéb vagyona az egyéb hitelezőkébe, ha azonban ekkor a biztosítottak összesége mint hitelező szerepel is, a hitelezés tárgyát még sem a díjtartalék képezi, hanem a biztosítási szerződés *betartása*, a minék a díjtartalék csak materiális garanciáját képezi. Ezért sem helyes a javaslatnak az az intézkedése, hogy a vállalat felszámolásakor a díjtartalék az egyes biztosítottak között felosztandó, a mi különben mint már volt alkalmam kimutatni, igazságosan keresztül sem vihető.

Nem a szükség vezérli azokat, a kik a biztosítottaknak a díjtartalékhoz való tulajdonjogát akarják megállapítani, sokkal több része van ebben annak, hogy a közönség felfogásában nem vert még gyökeret annak a tudata, hogy biztosítás csak akkor lehetséges, ha az összes biztosítottak osztznak a kárban, mely egyeseket ért s itt kár alatt az életbiztosítás terén nemcsak azt kell érteni, hogy a halál már bekövetkezett, hanem azt is, hogy az egészségi állapot rosszabbodott s így egyrészt közelebb jött egyesekre nézve a tőke esedékességének ideje, mint az átlagnál, másrészt csökkent a még fizetendő díjak összege.¹⁾ Erre azonban a közönség és pedig nemcsak annak nagy tömege, hanem művelt része is, tekintettel nincs, és visszaélésekről, kizsákmányolásról beszélnek ott, hol a ténylegessel ellenkező eljárás talán egyenesen oktalanság volna.

Nem mondom azt, hogy az életbiztosítási üzlet vitelének módja ideálisan tökéletes, megengedem azt is, hogy visszaélések fordulnak elő, de a visszaélések általában nem számosabbak e téren, mint bármi más üzletnél, — a különbség csak az, hogy míg más téren mindenki tudatában van annak, hogy üzletet köt s mindenki meg van győződve arról *és helyesli*, hogy a kereskedő, az iparos vállalatából hasznot akar huzni, melyet a közönség fizet meg, addig az életbiztosító vállalatoknak még megélhetését is meg akarja nehezíteni mindenki és sajnos, még a művelt körök sem veszik maguknak a fáradságot, hogy behatoljanak azon árú minőségének és értékének megismerésébe, melyet az életbiztosító

¹⁾ Bár a mondottak stricto csak a halálesi biztosításokra vonatkoznak, mutatis mutandum igazak maradnak az életbiztosítás egyéb formáira nézve is.

vállalatok nyújtanak. Abból, hogy e vállalatok vagyona folyton növekszik, mindenki csak azt következteti, hogy őt kizsákmányolták, a viselt kockázatot egyszerűen semmibe sem veszik, azzal az argumentációval, hogy hiszen én úgy sem haltam meg.

Ha pedig, a mint ezt bizonyára senki sem vonja kétségbe, az életbiztosítás terjedése fontos szociálpolitikai és nemzetgazdasági kérdés, az államnak nemcsak jogai, hanem kötelességei is vannak e téren s az állam feladatai közé sorolandó az is, hogy terjeszsze a felvilágosodást. *Nevelési rendszerünkben kell helyet juttatni a biztosítások és különösen az életbiztosítás ismertetésének*, akkor a visszaélések maguktól meg fognak szünni s közeledni fogunk az ideális üzletmenethez.

Mily rosszul állunk a felvilágosodás dolgában, arra nézve jellemző dr. Nagy Ferencz felszólalása a jogászegyleti vita során, a mit különösen azért *kell* felemlitenem, mert dr. Nagy Ferencz lett megbízva a biztosítási anyagi jog kodifikációjával. Ő szószerint ezeket mondta: »Ma úgy áll a dolog, hogy ha pl. valaki 10 évig befizette keserves szerzeményét a biztosítótársaságnál s vissza akar lépni, daczára, hogy az életbiztosítás nem más, mint takarékpénztári szerződés a rizikónak hozzákapcsolásával, a miért ugyancsak meg lesz fizetve a társaság: ez egyszerűen azt felelheti, hogy nem ad vissza semmit, vagy pedig csak mintegy kegyelemből ad vissza valamit, vagy arra kényszeríti a felet, hogy a biztosítást a díjtartalék arányában kisebb biztosításra konvertálja. Ebben nincs igazság és ezért okvetlenül szükséges a törvényben kimondani, hogy a biztosítottnak feltétlen joga legyen a biztosítási díjtartalékra, akárminő okból szűnik meg a szerződés.«
»A társaságnak arra nincs semmi jogos igénye, mert a viselt kockázat ellenértéke a díjnak csak azon része, a mely nem helyeztetik a tartalékba. Nem függhet tehát a társaság garanciájától, hogy vissza akarja-e a díjtartalékot adni, ép oly kevésé, a mint pl. a takarékpénztár se kérdezheti, hogy én a betétet miért kívánom vissza?«

Nem akarok arra az animozításra utalni, mely egyes szavakban nyilatkozik, csak illusztráció például említem fel ez idézetet arra nézve, mily kevésé iparkodtak behatolni az életbiztosítás *lényegébe* még azok is, kik hivatásszerűleg fog-

lalkoznak vele, mert ez utóbbit csak fel kell tételezni egy kodifikátorról?

Az életbiztosítási szerződés jogi természetének kérdését ily rövidesen elütni nem lehet. Hogy az a definíció: »az életbiztosítás nem más, mint takarékpénztári szerződés a rizikó hozzákapcsolásával« teljesen hamis, sőt rosszabb ennél, mert naiv, azt talán hosszasan fejtegetni sem kell. Csak egy főkülönbséget akarok felemlíteni, mely takarékpénztár és életbiztosítás között fennáll: a takarékpénztár felmondhatja a befizetéseket és redukálhatja a kamatlábat, az életbiztosító pedig egyoldalulag sem fel nem mondhatja a szerződést, sem meg nem változtathatja, bárminő módon változtak is meg a viszonyok. Az sem igaz, egyes biztosításokról szólva, hogy »a viselt kockázat ellenértéke a díjnak csak azon része, a mely nem helyeztetik a tartalékba«, mert a kockázat nemcsak a bekövetkező halálesetek (vagy egyéb fizetések) fedezésében áll, hanem abban is, hogy a biztosítási státus egészségi viszonyai, még pedig igen lényegesen, meg is változnak a biztosítás folyamán, hiszen épen ez az oka annak, mint fennebb kimutattam, hogy individuális díjtartalékokról általában még csak beszélni sem lehet.

Mindezekből azonban nem akarom azt következtetni, hogy ki kellene zárni a kötvények visszaváltásának lehetőségét, de ez nem a *jog*, hanem a méltányosság kérdése. A méltányosság és a konkurrenzia birták arra a vállalatokat, hogy mindazon esetekben, a mikor saját vitális érdekeik veszélyeztetése nélkül tehetik, engedjék meg a szerződés egyoldalú felbontását a biztosított részéről visszaváltás alakjában. Mint-hogy az egyes biztosítások individuális díjtartalékát nem lehet megállapítani, azt az árt sem lehet szabatosan kiszámítani, mely visszaváltás fejében fizethető, itt is hipotézisekhez kell tehát folyamodnunk. A gondolatmenet a következő: ha a biztosítások összességének heterogén tömegét bizonyos kritériumok szerint oly csoportokba osztjuk, melyeket magukban homogéneknek tekinthetünk, egyes extrém csoportokra nézve, a melyek halandósági viszonyait ismereteseknek tekinthetjük, minők pl. a teljesen egészséges és a halálos ágyukon fekvő biztosítottak csoportjai, eljuthatunk (mindig csak megközelítéssel) az individuális díjtartalék fogalmához; de ez az individuális díjtartalék korántsem lesz azonos összegű azzal, mely

az egész tömeg díjtartalékának megbecsléséhez szükséges alapelvek alapján számíttatnék ki, hanem ennél kisebb vagy nagyobb lesz a szerint, a mint a halandósági viszonyok a csoportban kedvezőbbek vagy kedvezőtlenebbek, mint az egész tömeg átlagában. Azokat, a kik biztosításaikat beszüntetik, bizvást sorozhatjuk a legegészségesebbek csoportjába, az ő biztosításaik individuális díjtartaléka tehát a legegészségesebb emberek halandósági táblázata alapján állapítandó meg s ez az így megállapított individuális díjtartalékösszeg képezi azt a maximális határt, a meddig a vállalat a visszaváltás árának megállapításánál elmehetne, ha ugyanaz a méltányosság, mely megkívánja, hogy a visszaváltást általában engedélyezzük, meg nem kívánná azt is, hogy az üzletszerzés költségeit ne feledjük ki a számításból. Ezt különben nemcsak a méltányosság, hanem a vállalat és a biztosítottak összességének vitális érdekei is megkívánják.

Az üzletszerzés költségei nagyon fontos részletét képezik az életbiztosítási üzletnek. Miből fizetik és miből fedezik a vállalatok az üzletszerzés költségeit? Nem oly egyszerű a válasz erre a kérdésre, a minőnek első pillanatra látszik. Első sorban természetesen az ugynevezett díjpótlék van hivatva az összes költségek s így az üzletszerzés költségeinek fedezésére is. Hajdanában, azokban a régi jó időkben, a mikor még patriarkhális viszonyok uralkodtak mindenben és mindenütt, az üzletszerzés költségei is csekélyek voltak s nagybárá fedezetüket nyerték már az első évben a díjpótlékban s azokban az akkor még világosan fel sem ismert segéd-erőkben, melyek a túlmagasan praeliminált s a valóságban bekövetkezett jóval kisebb halandóságból fakadtak. Akkoriban nem volt ez *nehéz* kérdés — aranyidők voltak ezek, de már rég elmúltak. A patriarkhális viszonyok a gazdasági élet terén bizony már alig-alig találhatók fel, hiszen még a földműves nép is kezd a szocialisták táborába sorakozni. A gazdasági élet fellendülése s az ennek révén kifejlett verseny lázas tevékenységet produkáltak, az életbiztosítás eszméje is terjedt — az eredetileg talán tisztán humanitáriusnak gondolt intézmény üzletté fejlődött s üzletszerű üzemet igényelt. Természetes dolog, hogy ezzel a költségek emelkedtek, mert az ügynök helyébe vagy inkább mellett felügyelők s üzletszerzők is kezdtek működni, kik hivatásszerűleg foglalkoztak

az aquiziczióval, a kik ebből a tevékenységükből éltek. Az eredetileg kis szerzési jutalék megnőtt, részben fix fizetéssé változott, hozzájöttek az utiköltségek, napidíjak; a megnőtt kínálattal szemben nagyobb óvatosság vált szükségessé visszaélések elkerülése céljából, az orvosi bizonyítványok a szükség követelményeinek megfelelően bővebbekké, terjedelmesebbekké lettek s így a vizsgálatok költségei is emelkedtek; az illoyális konkurrenzia meghonosította azt az abuzust, hogy a jutalék részben vagy egészben, de mindig az összes költségek rovására, magának a biztosított félnek engedtetik át — így jutottunk oda, hogy ma nemcsak, hogy az első évben fizetett díjpótlék nem elégséges a szerzési költségek fedezésére, hanem több év díjpótléka, 5—6 sőt még több évé sem elégséges e célra. Pedig közben fedeznünk kell még a díjbehajtás és az ügyvezetés költségeit is, s törlesztetlenül marad azon biztosítások szerzési költsége is részben, a midőn a korai halál akadályozta meg a biztosítottat, hogy díjfizetéseivel maga törleszse e költségeket.

Nem kívánja-e meg tehát a méltányosság, hogy a visszaváltás árának megállapításakor ne menjünk el azon maximális határig, hanem tartsuk vissza még azt is, a mivel a biztosított még adósunk? Nemesak a méltányosság, a szükség igényli ezt, mert annak nem volna szabad előfordulnia, hogy a vállalat az egyes üzletekre még reá is fizessen, pedig a gyakorlatban még ez is előfordulhat s elő is fordul nem ritka esetben!

Hogy a biztosítottaknak semmi közük sem volna a vállalatok költségeihez s hogy e költségek emelkedése csakis az ő kárukkal járt volna, azt szintén csak a felületes szemlélő állíthatná. Nem mondom, hogy az üzletszerzés költségeinek valóban oly exorbitáns magasaknak *kellene* lenniök, mint a minők valójában nálunk Magyarországon, sőt ellenkezőleg, határozottan egészségteleneknek tartom ezeket a viszonyokat, a melyek szanalása épannyira áll a közönség érdekében, mint a vállalatokéban, mert az intézménynek magának érdekét képezi — de a közönség maga is hibás e viszonyok előidézésében, mert könnyen hajlott a tudatlan vagy lelkiismeretlen aquizitőrök szavára és elfogadta a felajánlott jutalékokat, vagy abbanhagyta fennálló biztosítását s új biztosítást kötött más vállalattal új provizió fejében. A vállalatok eljá-

rása sem helyeselhető, hogy túriák e visszaéléseket, de ez menthető, mert létérdekük kívánja meg az üzlet fokozatos fejlődését, a mi ma már egyébként alig-alig volna elérhető, mert alig akad fél, a kinek első kérdése ne az volna: mennyi jutalékot kapok? De ha a verseny szülötte is ez az abúzus, ugyancsak a verseny fejlesztette a biztosítási feltételek liberálisusát, a mi utóvégre mégis csak a biztosítottak érdeke. Arról, hogy az összes vállalatok megegyezése e visszaélés megszüntetésére vezethetne, szó sem lehet, a kontravencziók száma ehhez túlságosan nagy; ez a visszaélés azonban magától meg fog szünni, ha a felvilágosodás e téren is bekövetkezik legalább az intelligencia körében. Az állam pedig ott sem tehet mást, mint hogy terjeszszze a felvilágosodást — s az állami biztosítási hivatal sokat tehet ez irányban, ha jelentéseibe életet tud önteni.

Miből fizetik és miből fedezik tehát a vállalatok az üzletszerzés költségeit, ha — a mint láttuk — az első év díjpótléka erre nem elégséges? Régi vállalatok fizetik és fedezik azon megtakarításokból, melyeket az akkori viszonyok között még könnyen eszközölhettek s melyekről — úgy szólván — fogalmuk sem volt: fizetik és fedezik a meglévő biztosítások díjpótlékaiból. Uj, fiatal vállalatok pedig fizetik a díjkból és fedezik részben a díjpótlékokból, részben az első évek csekélyebb halandósága folytán keletkező nyereségből, részben pedig a díjtartalék rovására. Ennek az utóbbi fedezetnek több módja van: vagy lassú törlesztés dr. Zillmer módjára, vagy gyorsabb, nem tudományos formájú, de a praxis igényeihez mért törlesztés ez, a mint a mi javaslatunk kontemplálja. Tudományosan sem az egyik, sem a másik mód nem helyes, az elmélet igényeinek még leginkább dr. Sprague módszere felel meg¹⁾ s ez volna — a megfelelő módosítással — alkalmazandó akkor is, a midőn a fúzió megengedhetőségének elbírálásáról van szó. A gyakorlat igényeinek azonban megfelelő a javaslat intézkedése is, s a vállalatok biztousága érdekében nem is ajánlható az ott vont korlátok tágitása. Csak

¹⁾ Premier Congrès international d'Actuaires, Documents, Question 7. In valuing life-policies, should any allowance be made on account of the expense of obtaining new business? Explanation of a method of valuation wick takes account of the expense. Report of M. Thomas B. Sprague. Bruxelles, 1896.

azt kell szem előtt tartani, hogy a még nem törlesztett — s így vagyonként szereplő szerzési költségek a díj- illetve nyereségtartalék részleges fedezetét képezik, a mit jó volna, félreértések elkerülése czéljából a törvényben világosan kimondani.

* * *

Az előadottakból a következtetéseket levonni nem nehéz s röviden összegezve, a következőkben foglalhatók össze azok a változtatások, melyek a javaslaton biztosítás-technikai szempontból eszközözendők:

1. Azon alapelvek, módszerek és segédeszközök megválasztásánál, melyek a díjak kiszámításának s a díjtartalékok megbecslésének alapjául szolgálnak, a vállalatokat a propozíció joga, az állami biztosítási hivatalt pedig a veto és esetleg az előírás joga illeti meg.

2. Az állami biztosítási hivatal úgy a díjak, mint a díjtartalékok formális kiszámítását állandóan ellenőrzi. Az ellenőrzés módja az állami biztosítási hivatal ügykezelési szabályzatában irandó elő.

3. Mihelyt a viszonyok oly módon változnak meg, hogy az alapok, melyeken a vállalat számításait és becsléseit eszközözi, a valóságnál kedvezőbbek, a mennyiben a vállalat ezt saját kezdeményezéséből nem tenné, az állami biztosítási hivatal kötelessége az alapoknak a megváltozott viszonyoknak megfelelő módosítását előírni.

4. A még nem törlesztett szerzési költségek a díjtartalékok fedezetéül felhasználhatók.

5. A fuzió megengedhető akkor is, ha a díjtartalékok nem érik el azon összeget, melyre a megbecslésük alapjául szolgáló elvek, módszerek és segédeszközök alkalmazása a formális kiszámításnál vezet, ha a megejtendő becslés azt eredményezi, hogy a jövőben esedékes díjakban foglalt pótlékok diszponibilis része a hiány fedezésére elégséges. Ily esetekben azonban a még nem törlesztett szerzési jutalékok vagyonnak nem tekinthetők.

6. Fuzió alkalmából visszalépő biztosítottak is csak a szerződés értelmében megállapítandó visszaváltási árat igényelhetik.

7. Csőd esetében a díjtartalék a biztosítottak összesség-

gének tulajdonába megy át s ezen külön tömeg liquidációja olyformán eszközzendő, mintha a biztosítottak egymás között kölcsönösségen nyugvó biztosító-szövetkezetet képeznének. Ezen esetben a biztosítottak (hitelezők) közgyűlése választja a felügyelőbizottságot, az illetékes törvényszék és az állami biztosítási hivatal pedig egy-egy felszámolót delegálnak.

Ha a viszonyok olyanok, hogy a fuzió az 5. pont értelmében megengedhető nem volna, az összes biztosítási szerződések redukáltatnak. A módszert, a mely szerint ez a redukció eszközzendő, az állami biztosítási hivatal állapítja meg, az összes viszonyok lehető tekintetbe vételével. A redukció maga pedig a biztosítottak hitelezői közgyűlése által választandó felügyelő-bizottság ellenőrzése mellett vitetik keresztül.

Azon időben, mely annak eldöntésére szükséges, vajjon módosítandók-e a szerződések és ha igen, mennyiben, a szerződésekből eredő jogok függőben maradnak s a biztosítottak közgyűlése határoz az iránt, hogy a kifizetések mily mérvben eszközölhetők. Az egészen vagy részben függőben maradt ügyek rendezése csakis a végleges szabályozás módszerének megállapítása után történhetik. Ily alkalommal visszalépő biztosítottak csak a redukált szerződés alapján megállapítandó visszaváltási árra tarthatnak igényt.

* * *

Az első hat ponthoz részletes indokolást fűzni az előadottak után szükségtelen, csak a harmadik ponthoz fűzöm még azt a megjegyzést, hogy normális gazdasági fejlődés mellett a viszonyok átalakulása oly lassú, szinte törvényszerű folyamat, hogy éber ellenőrzést feltételezve, lehetetlenség, hogy az ott kontemplált intézkedés keresztülvitele nagyobb nehézségekbe ütközzék vagy pláne krízishez vezethetne.

A csőd esetéről mondtak pedig abban az óhajban gyökereznek, hogy biztosító vállalatok teljes bukása elkerültessek. A mint volt alkalmam kifejteni, az egyes biztosítások individuális díjtartalékának helyes és teljesen igazságos megállapítása teljesen lehetetlen s ennek *szüksége* elkerülhető mindaddig, míg a biztosításoknak szerződésszerű lebonyolítása lehetséges. Ha ez nem lehetséges, akkor áll be a biztosítások redukációjának s ezzel annak *szüksége*, hogy a díjtartalék

formális elosztása iránt intézkedjünk, ez elosztás oly módjának megállapítását, mely a lehetőség határain belül helyes és igazságos legyen csak az állami biztosítási hivatalra lehet bízni, előre megállapítani azonban nem, mert ez új tudományos módszerek feltalálását vagy legalább is ismert módszereknek a vállalat individualitására való alkalmazását igényli.

Bármily nagyérdekű tudományos vizsgálatokra adhat is azonban ily eset alkalmat, reméljük, hogy a megalkotandó törvény ily eshetőségeknek teljesen elejét fogja venni.

